

**USUSRET INKLUZIVNIM POLITIKAMA U
BOSNI I HERCEGOVINI:
Međusobni odnosi aktera**

USUSRET INKLUZIVNIM POLITIKAMA U BOSNI I HERCEGOVINI:

Međusobni odnosi aktera

Think tank POPULARI

Centar za socio-ekonomske studije

Zagrebačka 55

SARAJEVO, 71000

Bosna i Hercegovina

info@populari.org

www.populari.org

Autorica:

Katarina Cviki

Sarajevo, februar 2015.

Ovaj izvještaj izrađen je u okviru Programa TRAIN (Centri za istraživanje: savjetovanje i istraživanje kroz interakciju i umrežavanje), kojeg implementira Njemačko vijeće za vanjske odnose (DGAP) pod pokroviteljstvom njemačkog Ministarstva vanjskih poslova (Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope).

Think tank Populari je nevladina, nestranačka, neprofitna organizacija, osnovana 2007. godine u Bosni i Hercegovini. Populari fokusira svoje analize prije svega na politička/ekonomska pitanja sa snažnom tendencijom ka istraživanju društvenih trendova. Populari je nastao kao odgovor na nedostatak kvalitetnih, razumljivih i originalnih istraživačkih proizvoda, jer je većina studija o Bosni i Hercegovini proizvedena izvan zemlje, a vrlo često ne odgovara stvarnom stanju na terenu.

USUSRET INKLUZIVNIM POLITIKAMA U BOSNI I HERCEGOVINI: Međusobni odnosi aktera

SADRŽAJ

Uvod	3
Stvarnost civilnog društva u BiH	4
Inkluzivni dijalog o politikama na državnom nivou?	6
Inkluzivni proces kreiranja politika na lokalnom nivou?	10
Kako premostiti jaz između građana, vlasti i organizacija civilnog društva?	13
Zaključak	15
Preporuke	16

Uvod

Demokratija se sve više shvata participativno – kao način života, a ne kao puka forma predstavljanja, vladanja ili upravljanja.¹ Ovaj koncept ide pod ruku sa sve snažnijom podrškom međunarodne zajednice kontinuiranom dijalogu i suradnji između civilnog društva i vlasti. U tom smislu, participacija ili učešće civilnog društva u kreiranju politika ide dalje od upražnjavanja glasačkog prava pasivno ili aktivno. Umjesto toga, ona podrazumijeva učestaliju komunikaciju i interakciju države i njenih građana s ciljem povećanja legitimiteta, transparentnosti, i odgovornosti vlasti, a zauzvrat je snažan demokratski predstavnik interesa svojih građana. Aktivno i energično civilno društvo stoga je neophodno za razvoj demokratske države.

Lisabonski ugovor 2007 je veoma konkretna manifestacija empirijskog zaokreta ka participativnoj demokratiji. U njegovim Odredbama o demokratskim načelima nedvosmisleno se naglašava potreba da se civilno društvo uključi u politički dijalog s nacionalnim (i evropskim) institucijama.² Konkretno, lokalne zajednice su prepoznate kao nivo na kojem se građani na najdirektniji i najdjelotvorniji način uključuju u obavljanje javnih poslova u svojoj zemlji.³

U Bosni i Hercegovini (BiH) komunikacijski kanali između države i građana su posljednjih dvadeset godina ostali uglavnom neiskorišteni. To je zemlja u kojoj je apatija sveprisutna među građanima, posebno u političkom smislu, gdje odziv birača znatno opada od izbora 1998. godine⁴ i gdje samo 18% građana ima povjerenje u izborni sistem i izabrane predstavnike⁵. Njihov uticaj na kreiranje politika je stoga također upitan. Međutim, od juna 2013. godine, BiH je u relativno kratkom vremenskom razdoblju doživjela dva vala građanske i političke angažiranosti. Početni je protest vremenom evoluirao u osnivanje neformalnih savjetodavnih institucija, pod nazivom plenumi ili građanske skupštine. Bez presedana u postratnim godinama, ova se dešavanja smatraju “transformacijom odozdo”⁶ i “pokazatelj su građanske svijesti u pravcu izražavanja želje za dijalogom.”⁷

Akteri koji podržavaju procese demokratizacije u BiH također su prepoznali kao priliku potencijal socijalnih protesta i jasan poziv građana na poboljšanje socio-ekonomskog stanja u zemlji. Zaključci koje je usvojilo Vijeće Evropske unije (EU) za vanjske poslove 14. aprila 2014. godine stoga izražavaju posvećenost uključivanju civilnog društva u proces kreiranja politika:

¹ Ovo shvatanje seže do prve polovine 20. stoljeća. Pogledati, npr., Dewey, J. 1937. “Democracy and Educational Administration,” *School and Society*, 45: 457–67.

² Evropska unija, Ugovor iz Lisabona o izmjenama i dopunama Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, 13. decembra 2007., 2007/C 306/01.

³ Vijeće Europe, Evropska povelja o lokalnoj samoupravi, donesena je 15. oktobra 1985. godine u Strasbourgu, stupila na snagu 1. septembra 1988.

⁴ Dok je na parlamentarnim i predsjedničkim izborima 1998. izlaznost bila oko 70%, 2010. je ovaj procenat pao na oko 56%. Na posljednjim izborima u oktobru 2014. godine, izlaznost je bila još niža, samo 54,14%.

⁵ Analitika, Fakti: “Rezultati ankete -- građani ne vjeruju institucijama vlasti i političkim partijama u BiH”, 13 novembra 2013.

⁶ Nigel Osborne u intervjuu s Elvirom M. Jukić za BalkanInsight, “Bosnian Plenums Offer a ‘New Model of Democracy’”, 8. maj 2014.

⁷ Populari intervju s Džemalom Hodžićem, voditeljem Programa za civilno društvo u Delegaciji EU u BiH, Sarajevo, 11. august 2014.

“[Vijeće EU] snažno apeluje na institucije BiH i izabrane lidere da dopru do građana, angažuju se sa civilnim društvom i obezbijede odgovorne i hitne odgovore na njihova legitimna strahovanja.”⁸

I ranije su slične riječi, iako bez većeg učinka, nekoliko puta ponovile i međunarodna zajednica u BiH i domaći politički igrači koji se bar na retoričkom nivou slažu da bi EU integracije u BiH trebale biti inkluzivan proces koji će okupiti sve sfere društva.⁹

Ovaj kratki izvještaj nastoji razjasniti i pridonijeti poboljšanju trenutnog stanja u pogledu suradnje i dijaloga između civilnog društva i vlasti u BiH. Izvještaj na početku daje kratki pregled kompleksnog konteksta u kojem prebiva civilno društvo u BiH posmatrajući u kojoj je mjeri to civilno društvo istinski i legitimni akter u ovoj zemlji. Potom analizira postojeći zakonski i institucionalni okvir koji (treba da) pruže temelj za političku participaciju građana, te se posmatra na koji način ih sami građani koriste. Ukazujući na propuste i na najnižem, tj. na lokalnom, i na najvišem, tj. državnom, nivou, stvorit će se prostor za poboljšane i smislenije modele dijaloga između civilnog društva i vlasti.

Stvarnost civilnog društva u BiH

Prvi relevantan pokazatelj nivoa razvoja civilnog društva u BiH jeste činjenica da ne postoje tačan podatak o broju ili strukturi „organiziranog dijela“ civilnog društva – tj. o organizacijama civilnog društva (OCD). Najšire prihvaćeni podaci trenutno pokazuju da je više od 12 000 organizacija civilnog društva registrirano u zemlji, uz procjenu da je vjerovatno manje od pola aktivno i funkcionalno.¹⁰ Pored zakonskog okvira koji se odnosi na civilno društvo, uzrok ove problematične situacije seže do rata i neposrednog postratnog perioda rekonstrukcije kada je izgradnja civilnog društva bila u fokusu donatorske podrške zemlji, a organizacije civilnog društva se počele množiti. Djelimično i zbog nepostojanja drugačije vrste civilnog društva prije rata,¹¹ više od 90% postojećih organizacija civilnog društva registrirane su nakon 1991. godine.¹²

Kvantitet, kako kaže poslovice, ne garantira kvalitet. Osman Topčagić, šef Odjela za EU u Ministarstvu vanjskih poslova BiH, ističe:

⁸ Vijeće Europske unije, Zaključci o Bosni i Hercegovini, sastanak Vijeća za vanjske poslove, Luksemburg, 14. aprila 2014.

⁹ Ova je izjava uobičajena u političkim govorima u parlamentu ili neposredno prije izbora, a također ju je naglasila u intervjuu s Popularijem i Željana Zovko, savjetnica predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH.

¹⁰ Centar za promociju civilnog društva, Izvještaj o poticajnom okruženju za razvoj civilnog društva u BiH, Sarajevo 2013.

¹¹ Tokom komunističke vlasti u Jugoslaviji, pa tako i BiH, nezavisne vjerske, obrazovne, humanitarne i kulturne organizacije uživale su ograničenu slobodu. Umjesto njih, a povezane s partijom ili mjesnom zajednicom, postojale su različite vrste udruženja (npr. sportska, stručna, omladinska) i manje ili više formalne grupe. Veliki dio stanovništva bio je uključen u rad nekog od specijaliziranih udruženja, koja su bila – za razliku od većinom profesionalnih nevladinih organizacija – uglavnom amaterska i temeljena na principu dobrovoljnog rada.

¹² Ibid.

“U bosanskohercegovačkom nevladinom sektoru teško je naći pouzdanog partnera u određenim sektorima ili za pojedine oblasti. [...] Imamo jako mali broj onih organizacija koje zaista služe kao korektiv akcija vlasti sa svojim visokokvalitetnim kapacitetima.”¹³

Nepostojanje kvalificiranih sugovornika u okviru civilnog društva je sveprisutno ubjeđenje u vladinim institucijama u BiH. Ipak, bosanskohercegovačka vlast je pod uticajem međunarodne zajednice postepeno počela pružati podršku dijalogu s civilnim društvom i njegovoj uključenosti u političke procese, bar na retoričkom nivou. Ali od organizacije civilnog društva se u tom aranžmanu očekuje da preuzmu ulogu glasnika u komunikaciji između građana i vlade na državnom nivou, što nije lagan zadatak.

U takvim okolnostima, i ne iznenađuje onda da Izvještaj o napretku 2014 Evropske komisije,¹⁴ kao i prethodni izvještaji, nalazi da je angažman civilnog društva i suradnja između civilnog društva i vlasti nedovoljna. Izvještaj za 2013. godinu eksplicitno naglašava temeljnu razliku između dva različita nivoa:

“Unaprijeđena je saradnja sa civilnim društvom na lokalnom nivou. Saradnja na nivou države, entiteta i kantona je i dalje slaba.”¹⁵

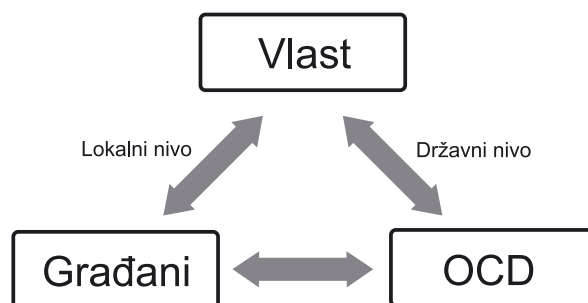
Ovo prvenstveno znači da bi sudjelovanje u procesima odlučivanja u BiH trebalo ispitati na lokalnoj i državnoj razini koje moraju osigurati učinkovitu međusobnu komunikaciju. U ovom izvještaju se pojašnjava kompleksna relacija u obliku trougla koja omogućava građanima da komuniciraju sa vladama na lokalnom nivou i organizacijama civilnog društva – kao formalnog dijela civilnog društva – i sa vladom na državnom nivou. Dakle, pojašnjene su sljedeće veze:

- Suradnja između organizacija civilnog društva i vlade na državnom nivou. Ovo je nivo na kojem su organizacije civilnog društva već prepoznate na papiru kao relevantan partner koji zastupa građanske interese u odnosu na vladu, dok je u praksi ovaj oblik suradnje doslovno nepostojeći.
- Komunikacija između građana i organizacija civilnog društva kao organiziranog dijela civilnog društva koji bi trebao zastupati interese građana, ali u BiH ne uživa povjerenje javnosti.
- Interakcija između građana i vlasti na lokalnom nivou kao nivou na kojem građani na najdirektniji i najučinkovitiji način mogu učestvovati u političkim pitanjima.

¹³ Populari intervju s Osmanom Topčagićem, šefom Odjela za EU u Ministarstvu vanjskih poslova BiH, Sarajevo, 13. januar 2014.

¹⁴ Evropska komisija, Izvještaj o napretku za Bosnu i Hercegovinu 2014, Brisel, 8. oktobar 2014.

¹⁵ Evropska komisija, Izvještaj o napretku za Bosnu i Hercegovinu 2013, Brisel, 16. oktobar 2013., str. 11.

Dijagram 1: Relacije u obliku trougla: građani – OCD – vladine institucije

Inkluzivni dijalog o politikama na državnom nivou?

“Sporazum o suradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH” iz 2007. godine pripremljen je nakon sveobuhvatnih konsultacija sa organizacijama civilnog društva i u partnerstvu s njima te je na početku bio pozdravljen kao dokaz zajedničke vizije vlasti i civilnog društva. Vijeće ministara BiH se obavezalo da će uključiti organizacije civilnog društva u proces kreiranja politika te da će ih podržati i finansijski, a organizacije civilnog društva su se obavezale da će funkcionirati u skladu sa bosanskohercegovačkim pravnim sistemom te da će uspostaviti standarde kvalitete u svom radu. Ugovor je sklopljen u formi memoranduma, te stoga nije pravno obvezujući dokument. Ipak, ohrabrujuće je bilo što navodi da će posao organizacija civilnog društva “*zauzeti središnje mjesto u misiji Vijeća ministara*”¹⁶ u narednih nekoliko godina.

Ipak, dok su neki kantoni i općine preuzeli ovaj sporazum, njegova provedba na državnom nivou – na primjer, uspostava dogovorene “Komisije za nevladin sektor” – ubrzo je zaustavljena:

*“Ministarstvo finansija utvrdilo je da nema potrebe za još jednim tijelom koje će se baviti organizacijama civilnog društva na državnom nivou, jer je to dupliciranje posla, ovlasti i nadležnosti Sektora za civilno društvo u Ministarstvu pravde.”*¹⁷

Sektor koji se nekad zvao Sektor za civilno društvo vodi iskusna pravница koja se bliži mirovini, Sadeta Škaljić. Ona naglašava da sektor nije postavljen da bude vladina glavna kontakt tačka za dijalog sa civilnim društvom. Iako uposlenici možda posjeduju znanja da obavljaju kompetentno svoj posao, oni nisu u poziciji u kojoj mogu donijeti bilo kakvu odluku. Sadeta otvoreno žali zbog ove situacije:

¹⁶ Vijeće ministara BiH, Sporazum o suradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH, Sarajevo, april 2007.

¹⁷ Populari intervju s Džemalom Hodžićem, voditeljem Programa za civilno društvo u Delegaciji EU u BiH, Sarajevo, 11. august 2014.

“Mi zapravo sada nemamo direktan kontakt sa organizacijama civilnog društva i sa građanima. Nemamo pravo glasa i tu ne možemo ništa. Naziv našeg sektora je promijenjen iz Sektora za civilno društvo u Sektor za pravnu pomoć.”¹⁸

Krajem 2013. godine, u sklopu reorganizacije Ministarstva pravde, sektor je preimenovan, a sastoji se od prilično neobične kombinacije odsjeka: Odsjek za pravnu pomoć, i Odsjek kaznene odbrane, od kojih svaki zapošljava četiri osobe. Nakon još jedne reorganizacije godinu dana poslije, Odsjek za pravnu pomoć je ponovo promijenio ime – sada se zove “Odsjek za pravnu pomoć civilnom društvu” na taj način pojašnjavajući misiju ovog Odsjeka. Ovaj odsjek, kao dio Sektora za civilno društvo, je zadužen za “omogućavanje i poticanje sudjelovanja nevladinog sektora u procesima konsultacija pri pisanju zakona i pravilnika”¹⁹ i s posljednjom je reorganizacijom preseljen izvan vladine glavne zgrade. Da li je ovo znak da Vlada od sebe tjera one koji bi trebali raditi sa organizacijama civilnog društva ili se radi o pozitivnom pomaku u smislu da sektor postaje pristupačniji civilnom društvu nije sasvim jasno. Ipak, sigurno je da s obzirom na složen sastav nevladinog sektora u BiH, četiri uposlenika ovog odsjeka uprkos dobrim namjerama i trudu teško da mogu sprovoditi značajnije aktivnosti.

Ministarstvo pravde kao ministarstvo u okviru kojeg rade, ipak je jedna od rijetkih institucija koje implementiraju “Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa u BiH” iz 2006. godine.²⁰ Ovaj pravilnik, na prijedlog Ministarstva pravde, usvojilo je Vijeće ministara, te tako uspostavilo minimalni okvir za suradnju između organizacija civilnog društva i kreatora politika na državnom nivou, što je prvi put da se ovakva vrsta suradnje između ova dva aktera institucionalizira u BiH. Relevantne bosanskohercegovačke institucije su se putem ovog pravilnika obavezale objavljivati tekstove planirane zakonske regulative na internetu ili u medijima, te obezbijediti mogućnost javnosti, a posebno organizacijama civilnog društva na njihovim listama konsultanata, da komentiraju te reagiraju na prijedloge.

I opet, dok se na papiru generalno smatra naprednim iskorakom u pravom smjeru, vrijednost ovih pravila u praksi i dalje je izrazito upitna. Ministarstvo pravde koje je pravilnik i predložilo je u suštini jedino ministarstvo na državnom nivou koje je usvojilo i neophodne podzakonske akte koji određuju način na koji se pravilnik implementira. Niti jedno od ostalih osam državnih ministarstava nije to učinilo. Izvještaj iz marta 2014. o implementaciji pravilnika naglašava²¹ da je njegova implementacija i dalje veoma ograničena, jer je svijest o održavanju ovih konsultacija veoma niska – čak i unutar nevladinog sektora.

¹⁸ Populari intervju sa Sadetom Škaljić, pomoćnikom ministra u Sektoru za pravnu pomoć civilnom društvu Ministarstva pravde BiH, Sarajevo, 5. august 2014.

¹⁹ Web stranica Ministarstva pravde BiH, Organizacija i kontakti – Sektor za pravnu pomoć – Odgovornosti.

²⁰ Ministarstvo pravde BiH, Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa u institucijama BiH, 2006.

²¹ Ministarstvo pravde BiH, Izvještaj o provedbi Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa u institucijama BiH, mart 2014., str. 9.

“Iz dosadašnjeg iskustva na provođenju Pravila za konsultacije čini se da cijeli postupak, koji su usaglasile i usvojile domaće institucije, ne može biti od njih samostalno vođen i da je i dalje neizbježno intervenisanje i angažovanje međunarodnih institucija ili donatora, kako bi se postupak održao.”²²

I da stvar bude gora, većina državnih ministarstava za gotovo osam godina nisu poduzeli ni prvi korak ka provedbi, tj. imenovanje koordinatora konsultacija. Kao što je već istaknuto, Ministarstvo pravde je nejneprednije od svih, što je s obzirom na odgovornost ministarstva da surađuje s organizacijama civilnog društva i razvija ovaj sektor prilično očekivano. Pa ipak, ured Odsjeka za pravnu pomoć koje je do nedavno bilo smješteno na devetom katu Zgrade bosanskohercegovačko-grčkog prijateljstva i nije baš ono što su zagovornici uspostavljanja Ureda za suradnju sa nevladinim sektorom ili Vijeće civilnog društva, zamišljenog u sporazumu iz 2007. godine, imali na umu. Možda je preseljenje u novi ured korak u pravom smjeru.

Vijeće ministara BiH, s druge strane, više-manje izbjegava odgovornost za rješavanje ovog pitanja. Željana Zovko, savjetnica predsjedavajućeg Vijeća ministara, naglašava da je u fokusu njene savjetodavne uloge vanjska politika, ali ona se dijelom također bavi i civilnim društvom, posebno putem svog članstva u upravnom odboru projekta izgradnje vladinih kapaciteta. Ova dvostruka ili preklapajuća uloga, gdje je sekundarna ona koja se bavi civilnim društvom, također pokazuje nedostatak interesa kod vladinih institucija da se ozbiljno surađuje sa civilnim društvom. Ali i daje kreatorima politika izgovor da izbjegnu preuzimanje stvarne odgovornosti. Ipak, ukazujući nam na činjenicu da je Populari prva organizacija civilnog društva koja je tražila sastanak s njom, ona jasno daje do znanja koje je njeno stajalište o ovom pitanju:

“Potrebno nam je zrelo civilno društvo koje će imati uticaja. Ali trenutno, to društvo ne traži javnu raspravu. Civilno se društvo tek počinje razvijati.”²³

U kakofoniji postojećih glasova unutar civilnog društva u BiH, ovo se čini tačnom observacijom. U državi postoji preko pedeset mreža i koalicija organizacija civilnog društva, što za vladine zvaničnike predstavlja problem kada žele naći relevantnog partnera za komunikaciju. Međutim, ne treba previdjeti ni njihovu ulogu u ovoj priči. Zakonodavstvo trenutno dozvoljava da udruženja građana i fondacije u BiH budu registrirane na lokalnoj, kantonalnoj, entitetskoj i državnoj razini. Svaka od ovih razina ima svoj vlastiti registar organizacija. Ne postoji jedinstveni registar, a sa Odsjekom kao jedinim uredom koji se bavi organizacijama civilnog društva na državnom nivou, ne postoji efikasno koordinaciono tijelo koje bi nadgledalo postojanje i aktivnosti organizacija civilnog društva širom BiH.

Iako nije specifičan samo za BiH, dodatni ograničavajući faktor je i definicija organizacije civilnog društva u BiH, koja ne uključuje samo tipične nevladine organizacije, već i sportska udruženja, udruženja ratnih veterana, ili organizacije bivših boraca. Ova posljednja grupa organizacija je i glavni korisnik finansijskih sredstava

²² Ibid., str. 11.

²³ Populari intervju sa Željanom Zovko, savjetnicom predsjedavajućem Vijeća ministara BiH, Sarajevo, 15. septembar 2014.

što povlači pitanje finansiranja predviđenog u interesu šire društvene zajednice.²⁴ Kako Željana Zovko iz ureda predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH naglašava, vlada podržava organizacije civilnog društva:

“Vlada čini sve kako bi surađivala s organizacijama civilnog društva, i mi izdajamo dosta sredstava za organizacije civilnog društva.”²⁵

Ipak, prema Izvještaju Ureda za reviziju institucija BiH 2014,²⁶ monetarne rezerve u BiH su se tokom 2012. i 2013. godine uglavnom koristile da se podrže različite vrste organizacija civilnog društva, sportska udruženja kao i vjerske i humanitarne organizacije. Ne samo da bi ovi fondovi trebali biti namijenjeni za druge svrhe (npr. rekonstrukcija nakon prirodnih nepogoda), oni su dodijeljivani na veoma netransparentan i proizvoljan način. Od 10 miliona KM dostupnih rezervnih fondova, oko jednu četvrtinu su predsjedavajući Vijeća ministara ili njegovi zamjenici kanalisali u svrhu “grantova neprofitnim organizacijama.”

Entitetske vlade su imale sličnu praksu. Vlada Republike Srpske (RS), na primjer, održava blisku vezu sa 21 „organizacijom od javnog interesa“, što oni predstavljaju kao svoj osnovni način suradnje s civilnim društvom. Pomoćnica ministra za lokalnu samoupravu u RS, Milenka Šopin, objašnjava kako je njihova suradnja najbliža sa Savezom općina i gradova Republike Srpske:

“Za razliku od nekih drugih organizacija civilnog društva koje recimo nemaju kapacitete ili znanja, savez veoma dobro zna gdje mu je mjesto u sistemu i oni se znaju izboriti da ih slušamo.”²⁷

Ovo je u suštini organizacija koja za cilj ima jačanje suradnje među općinama i njihovim predstavnicima, te stoga nije nužno prvo na šta pomislimo na pomen OCD, ali Milenka naglašava da je Vlada RS otvorena za suradnju sa svima. Ipak, izrazila je iskrenu i valjanu sumnju o tome koliko su organizacije civilnog društva spremne i sposobne da uzmu učešća u kreiranju politika te i kako im pristupiti s obzirom na njihovu različitost. I stvarno, do sada, ova entitetska vlada nije čini se napravila značajne korake ka organizacijama civilnog društva. U augustu 2014. godine ona je, na primjer, objavila dodjelu četvrt miliona KM (oko 125 000 eura) udruženjima građana – na vrhu popisa bile su boračke organizacije RS, Savez logoraša RS, Organizacija porodica poginulih i zarobljenih boraca i nestalih civila i Savez organizacija i udruženja ratnih vojnih invalida RS.

Kao u RS, u Federaciji BiH (FBiH), svi relevantni zvaničnici izjavljuju da su otvoreni za suradnju sa organizacijama civilnog društva, ali da ove nisu dovoljno razvijene, da ne mogu naći ravnopravne partnere za razgovor i zajednički rad, ili da su u stvari ogranci političkih partija.²⁸ Dok se u RS sredstva namijenjena organizacijama civilnog

²⁴ Žeravčić, Goran, Analiza institucionalne suradnje između vladinog i nevladinog sektora u BiH, Sarajevo, 2008.

²⁵ Populari intervju sa Željanom Zovko, savjetnicom predsjedavajućem Vijeća ministara BiH, Sarajevo, 15. septembar 2014.

²⁶ Ured za reviziju institucija BiH, Izvještaj revizije učinka: raspodjela i korištenje sredstava tekuće rezerve, oktobar 2014.

²⁷ Populari intervju s Milankom Šopin, pomoćnicom ministra za lokalne samouprave u Ministarstvu uprave i samouprave RS, Banja Luka, 19. august 2014.

²⁸ Na primjer, izjava službenika Općine Tešanj tokom intervjua s Popularijem krajem 2012.

društva većinom dodjeljuju na nivou entiteta, na nivou FBiH sredstva za organizacije civilnog društva dodjeljuju se i na entitetskom i na lokalnom nivou. Problemi koji postoje su uglavnom isti. Samo Vlada FBiH je u 2013. godini namijenila oko 8 miliona KM za neprofitna udruženja, od čega je 1,5 miliona KM otišlo političkim partijama i koalicijama. Oko pola miliona KM na sličan način dodijeljeno je organizacijama ratnih veterana, Savezu logoraša i porodica poginulih vojnika.

Raspodjela ovih sredstava i kriteriji za izbor onih organizacija koje su najrelevantnije za javni interes su na svim nivoima u najmanju ruku netransparentni. Većina toga je, čini se, namijenjena finansiranju onih organizacija civilnog društva koje čine solidnu izbornu bazu (brojni ratni veterani, branitelji, sportski navijači, itd.). Čini se da stoga finansiranje organizacija civilnog društva za cilj ima poboljšanje imidža i održavanje socijalnog mira, a ne doprinos participativnom i demokratskom razvoju.

Stoga je konstantni međunarodni pritisak potreban ako će se razvijati autentično okruženje koje omogućava razvoj civilnog društva u BiH. Ovo je slučaj i sa najnovijim zbivanjima kada je riječ o institucionalnom okviru za dijalog vlade i nevladinog sektora na državnoj razini. Naime, Delegacija EU u BiH uspjela je privoljeti vladu da se ponovo vrati na ovo pitanje:

“Konačno smo se uspjeli pomaknuti s mrtve tačke u junu ove godine. Gurnuli smo s političke strane i uspjeli izvršiti dovoljan pritisak na bosanskohercegovačke donosioce odluka, pa smo dogovorili da će se desiti revizija Sporazuma [o suradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinih organizacija].”²⁹

Okupljajući brojne predstavnike sa državnog, i entitetskog nivoa, te iz Distrikta Brčko, kao i državne službenike sa iskustvom u ovom sektoru, jesenas je uspostavljena radna grupa, a po prvi put se sastala sredinom novembra 2014. godine.³⁰ Civilno društvo, s druge strane, nije dio ovog procesa revizije. Kako se radna grupa i dalje sastaje, ostaje samo da se vidi kakav će biti ishod ove revizije. Sporazum je u sebi imao i odredbe koje bi – kad bi se implementirale – pomogle razvoju inkluzivnog kreiranja politika.

Inkluzivni proces kreiranja politika na lokalnom nivou?

Ipak, dijalog između državne vlade, tj. Vijeća ministara, i civilnog društva, samo je jedan dio priče. Lokalna razina, tj. općinski nivo ili građanska participacija na nivou mjesne zajednice tradicionalno je najprisutnija u BiH. Još i za vrijeme socijalističke Jugoslavije, mjesne zajednice su postojale kao dio strukture vlasti, te su omogućavale građanima da praktiraju direktnu demokratiju kroz ovaj sistem te učestvovanje u donošenju odluka u granicama svog susjedstva. Za razliku od relativno nedavno uvedenog oblika organizovanja civilnog društva, na građanskim skupštinama, stanovnici određene mjesne zajednice bi javno raspravljali o pitanjima koja se odnose na njihovo susjedstvo ili o pitanjima koja direktno utiču na njihov

²⁹ Populari intervju s Nataliom Dianiskovom, šeficom Operativnog sektora za socijalni razvoj, civilno društvo i prekograničnu suradnju pri Delegaciji EU u BiH, Sarajevo, 11. august 2014.

³⁰ Sudeći prema riječima Željane Zovko, članice grupe.

svakodnevni život, te o razvoju prijedloga za rješavanje ovih problema. Nakon rata, ova se tradicija nastavila u preko 90% bosanskohercegovačkih općina.³¹

Plenumi koji su se organizirali po općinama širom BiH u februaru 2014. najviše podsjećaju na tradicionalne aktivnosti mjesnih zajednica uz jednu bitnu razliku – mjesna zajednica je u okviru bh. regulatornog okvira prepoznata kao zasebna jedinica, dok plenumi to nisu. Međutim, čak i uključivanje u zakonodavni okvir ovih instrumenata na lokalnoj razini ne bi osiguralo značajniju promjenu u praksi. U nedostatku državnog zakona o lokalnoj samoupravi regulatorni okvir u ovom polju je uglavnom asimetričan u cijeloj zemlji i razlikuje se u entitetima što zauzvrat uzrokuje prostor za konfuziju i različito razumijevanje ovih mehanizama širom zemlje.

U FBiH je na snazi Zakon o principima lokalne samouprave,³² i on definira mjesne zajednice kao obavezan tip samoupravljanja te tako i model komunikacije između lokalne vlasti i građana. Kroz njih je građanima dato pravo da direktno učestvuju u procesu odlučivanja na lokalnom nivou. U RS, međutim, mjesne zajednice su prema Zakonu o lokalnoj samoupravi³³ samo jedna od opcija koje općine i gradovi imaju kako bi osigurali učešće građana u donošenju odluka na lokalnom nivou. Pored mjesnih zajednica, oni također imaju referendum, građanske inicijative, građanske panele itd. Treći, iako veoma jednostavan, sistem postoji u Distriktu Brčko, koji je sam po sebi samostalna jedinica lokalne samouprave, te je prema zvaničnom dokumentu Osnovni principi partnerstva sličan FBiH u tome da je podijeljen u dodatne podjedinice – mjesne zajednice.

Zbrka i nedostatak jasnijih informacija za građane o tome koja je uloga lokalnih zajednica snažno utiče na to na koji način sami građani doživljavaju i iskorištavaju organizacione jedinice koje omogućavaju građansku participaciju na lokalnom nivou. Istraživanje provedeno 2009. godine³⁴ pokazuje da građani uglavnom imaju veoma ograničeno znanje o mogućnostima i načinima na koje se može učestvovati u donošenju odluka na lokalnom nivou. U isto vrijeme, njihov stav prema mehanizmima učešća na lokalnom nivou sličan je onom prema vladi na državnom nivou – uz hronični nedostatak informacija građani su uglavnom – i vjerovatno s pravom – ubijedeni da njihovo mišljenje ne može u stvari uticati na proces donošenja odluka, jer se taj proces dešava na političkom nivou, a odluke donose ljudi koje podržavaju najjače političke partije. Ohrabrujuća anketa Centara civilnih inicijativa (CCI) iz 2011. godine je pokazala da se čak 80% ispitanika željelo uključiti u razvoj javnih politika na lokalnom nivou.

Ipak, na lokalnom nivou upravljanja, nivo uključenosti premašuje onaj na državnom nivou. Prethodno spomenuti sporazum o suradnji između nevladinih organizacija i vlasti ima određenog uticaja i na ovaj nivo vlasti. Kako je Samir Omerefendić, voditelj UNDP-ovog Projekta jačanja lokalne demokratije (LOD) pojasnio, ubrzo nakon potpisivanja, sporazum je prenesen na lokalni nivo:

³¹ Web stranica Misije OSCE u BiH: Šta radimo – Angažman u zajednici – Lokalne zajednice.

³² Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH, 2006, Službene novine FBiH, broj 49/06.

³³ Zakon o lokalnoj samoupravi Republike Srpske, 2004., Službeni glasnik broj 101.

³⁴ World Bank Institute, Citizen Review of Service Delivery and Local Governance in Bosnia and Herzegovina, Governance Working Paper Series, septembar 2009.

“Okolo 40 općina je do 2009. godine potpisalo Sporazum o suradnji sa nevladinim organizacijama. Ovo je bio ohrabrujući korak, koji je onda zaboravljen.”³⁵

Samo potpisivanje sporazuma, međutim, nije osiguralo građanima ili organizacijama civilnog društva veće učešće u procesu odlučivanja. S druge strane, i organizacije civilnog društva i građani imali su koristi od projekta LOD koji je bio prepoznat kao dobra praksa i izvan BiH. Samir, voditelj projekta, rado naglašava da onaj trougao čini se dobro funkcionira u nekim općinama. Njihova je suradnja uglavnom ograničena na projekte koji se tiču pružanja određenih usluga, a ne učešće u odlučivanju kao takvom. Ali ovo nije bez značaja za uspostavljanje smislenog dijaloga:

“Korak po korak, kada učestvuju u projektu LOD, općine i njeni građani sa organizacijama civilnog društva, moraju zajedno odlučivati putem javnih rasprava koju vrstu projekata treba financirati, što znači da svi moraju sjesti, razgovarati, i definirati prioritete razvoja vlastitih lokalnih zajednica. To je nešto što treba posmatrati kao dobar model.”³⁶

Neuobičajeno, Banja Luka je grad koji čini se dobro radi u tom smislu. Pored Novog Grada Sarajevo, Tešnja i Višegrada, Banja Luka se, u okviru projekta LOD, smatra za grad koji nudi dobar model suradnje. U toj općini implementirano je sedam projekata LOD, a usmjereni su bili na marginalizirane grupe poput mladih, starijih osoba, nezaposlenih, itd. NVO „Partner“ je na primjer implementirao projekat resocijalizacije starijih osoba u ruralnim područjima. Pri tome su se koristili dostupni kapaciteti lokalne zajednice, uključujući i mjesne zajednice, pružajući usluge koji inače nisu pružile državne ili općinske institucije.

Prema riječima Slobodana Gavranovića, gradonačelnika Banja Luke, oblici suradnje povezani sa pružanjem usluga su dobrodošli:

“Na ovaj način lokalna zajednica će u partnerstvu sa OCD-ovima riješiti određene probleme koje bez saradnje sa OCD-ovima ne bi uspješno riješila. U gradu je prepoznatljiv određeni broj OCD-ova koje su se kroz učešće u Projektu LOD III specijalizovale za određenu oblast [...]. Očekuje se da će nevladin sektor učestvujući u ovom projektu, podići vlastite kapacitete, razviti profesionalan pristup [...]”³⁷

Očekivanja da će organizacije civilnog društva pružati usluge skupa sa – ili umjesto – vladinih ili općinskih pružaoca usluga također je pokazatelj na koji način donosioci odluka shvataju organizacije civilnog društva i njihovu ulogu, a to nije uloga ravnopravnog učesnika u procesu izrade politika. Ipak, stručno znanje i iskustvo organizacija civilnog društva je koristan temelj za nadogradnju, jer one mogu značajno pridonijeti procesu kreiranja politika s obzirom da su upoznate s određenim poljima politika. Njihova izgradnja znanja i kapaciteta treba da ide u prilog lokalnom stanovništvu, a u isto vrijeme također izgrađuju kapacitete općina. Helsinška skupština građana, na primjer, rado naglašava kako su prije više od deset

³⁵ Populari intervju sa Samirom Omerefendićem, voditeljem UNDP-ovog Projekta jačanja lokalne demokratije – LOD, Sarajevo, 13. august 2014.

³⁶ Ibid.

³⁷ Bilten Projekta LOD III, Rekli su o LOD-u: Slobodan Gavranović, gradonačelnik Banja Luke, 22. august 2014.

godina pokrenuli općinski bilten u partnerstvu s ovom općinskom administracijom. Konačno, partnerstvo je završilo, ali općina i dalje redovno objavljuje bilten u službi građana Banja Luke.

Mjesne zajednice u Banja Luci čini se također funkcioniraju prilično dobro. Do septembra 2014. godine članovi 57 mjesnih zajednica održali su 169 sjednica na kojima je razgovarano o 502 različite teme. U prosjeku, mjesna zajednica je održala oko tri sastanka i na svakom su razmatrane po tri tačke. To bi značilo da je sastanak održan svaka tri mjeseca što neće možda riješiti sve probleme na mikro nivou, ali je dobrodošao korak ka rješenju. Predstavnik mjesne zajednice Rosulje također svjedoči o jednosmjernoj komunikaciji:

“Ljudi su se opustili. Smatraju da bi [određeni] problem trebalo da bude riješen bez njih, iako je u mnogim situacijama za rješavanje problema potrebna njihova saglasnost.”³⁸

U slučaju inkluzivnog odlučivanja na lokalnom nivou, kao i na višim nivoima, entitetskom i državnom, čini se da veoma često kvaliteta suradnje ovisi o pojedincima koji su uključeni. Željana Zovko priznaje da se *“sve često svodi na jednu osobu koja sjedi u instituciji.”³⁹*

Kako premostiti jaz između građana, vlasti i organizacija civilnog društva?

Uz nisku razinu socijalnog povjerenja koje je općeprisutno u BiH, organizacije civilnog društva ili nevladin sektor, kako se uglavnom doživljava, uživa relativno dobru ravnotežu ljudi koji vjeruju organizacijama civilnog društva – najnoviji dostupan podatak o razini povjerenja je na oko 50%.⁴⁰ Ipak, to još uvijek znači da je polovina ispitanika, ukoliko predstavljaju populaciju u BiH, nema uopće povjerenja u organizacije civilnog društva, iako su zapravo one te koje bi mogle biti stup društva koji komunicira i surađuje s građanima.

Razlog tome su uglavnom predrasude i mnogo (ponekad legitimne) konfuzije oko finansiranja organizacija civilnog društva. Pored netransparentnog vladinog finansiranja oni su uglavnom ovisni o međunarodnim fondovima i donatorima. A zauzvrat njihov imidž koji podrazumijeva promoviranje pozitivne, demokratske promjene, i pozicija zagovornika interesa građana je narušena. Na organizacije civilnog društva se gleda *“kao na produženu ruku međunarodnih organizacija, a ne kao na stup civilnog društva,”⁴¹* što je ponekad čak i percepcija političara.⁴² S

³⁸ Gagula, Željko, Građani aktivni samo u četiri mjesne zajednice, Banjaluka.com, septembar 2014.

³⁹ Populari intervju sa Željanom Zovko, savjetnicom predsjedavajućem Vijeća ministara BiH, Sarajevo, 15. septembar 2014.

⁴⁰ Analitika, Fakti: “Rezultati ankete -- građani ne vjeruju institucijama vlasti i političkim partijama u BiH”, 13. novembar 2013.

⁴¹ Papić, Žarko, Mit i stvarnost civilnog društva: uloga civilnog društva u jačanju socijalne uključenosti i smanjenju siromaštva, Sarajevo 2011.

⁴² Populari intervju sa Željanom Zovko, savjetnicom predsjedavajućem Vijeća ministara BiH, Sarajevo, 15. septembar 2014.

druge strane, građani također vide organizacije civilnog društva u službi određenih političkih partija ili elita, a ne kao one koji rješavaju problem u određenim poljima.

Mediji, koji su u većini slučajeva skloni jednoj ili drugoj političkoj opciji, dodatno pridonose produblivanju ovog jaza, kao i činjenica da su veoma često organizacije civilnog društva netransparentne što se tiče njihovih finansija i aktivnosti. Na primjer, istraživanje iz 2010. godine je pokazalo da je manje od jedne petine organizacija uradilo finansijsku reviziju, a njih manje od 5% je javno objavilo svoj godišnji budžet.⁴³ Ovi faktori u kombinaciji s činjenicom da brojne organizacije civilnog društva zbog ograničenih kapaciteta nemaju komunikaciju s javnošću, ne komuniciraju lično ili putem socijalnih mreža, produbljuju jaz između onog što se često naziva bosanskohercegovačko „elitno civilno društvo“⁴⁴ i „obični građani.“ U takvim okolnostima, nije u potpunosti neočekivano da su učesnici plenuma – koji nedvojbeno nisu u potpunosti predstavljali „obične građane“ – početkom prošle godine odbili dopustiti većini predstavnika organizacija civilnog društva da sudjeluju u njihovom profesionalnom kapacitetu.

Ipak, ukoliko će se ovaj zastoj prevladati i ukoliko će se iskoristiti prilika trenutne revizije Sporazuma o suradnji između Vijeća ministara i nevladinih organizacija iz 2007. godine, Delegacija EU u BiH bi također trebala preuzeti svoju ulogu. Mnogi bi se složili s riječima Željane Zovko, koja se iskreno pozabavila lošim stranama posla koje je Delegacija EU do sada radila i dvostrukim standardima:

“I Delegacija EU bi trebala samokritički razmišljati. Oni često pokazuju duboko nerazumijevanje konteksta i neadekvatnog načina komunikacije. Posebno komunikacije – to je uloga na kojoj bi oni trebali raditi.”⁴⁵

Koliko god je EU do sada pružala podršku i bila glasna u podupiraju principa suradnje između vlasti i civilnog društva, još uvijek nije preuzela ulogu koja će značajno promijeniti okruženje civilnog društva u BiH. U ograničenoj mjeri bila je u stanju izvršiti trajan i efikasan politički pritisak. Iako bi bilo nemoguće i besmisleno tvrditi da je Delegacija EU trebala raditi posao vladinih institucija, sigurno je da njihova uloga u zemlji treba ići dalje od povremenih sastanaka nekoliko odabranih organizacija civilnog društva s briselskim dužnosnicima. U većini slučajeva, lista pozvanih organizacija civilnog društva je nepoznata kao i kriteriji za primanje pozivnice.

U decembru, 2014. godine, kada su Visoka predstavnica EU za vanjske poslove i sigurnosnu politiku Federica Mogherini i Komesar EU za politiku susjedstva i pregovore o proširenju Johannes Hahn posjetili Sarajevo i održali brojne sastanke, između ostalog i sa organizacijama civilnog društva, desilo se, možda po prvi put, da je lista predstavnika civilnog društva BiH koji su pozvani na sastanak i objavljena. To se desilo nakon javnog poziva na transparentnost putem društvenih medija.

⁴³ Žeravčić, Goran, Analiza institucionalne suradnje između vladinog i nevladinog sektora u BiH, Sarajevo, 2008.

⁴⁴ Populari intervju sa Sadetom Škaljić, pomoćnikom ministra u Sektoru za pravnu pomoć civilnom duštvu Ministarstva pravde BiH, Sarajevo, 5. august 2014.

⁴⁵ Populari intervju sa Željansom Zovko, savjetnicom predsjedavajućem Vijeća ministara BiH, Sarajevo, 15. septembar 2014.

Postavljajući više kriterije i služeći kao primjer vladi, Delegacija EU u BiH trebala bi nastaviti da vrši pritisak da se revizija sporazuma iz 2007. godine pravovremeno provede što bi omogućilo da se on spusti i na lokalni nivo. Skupa s ostalim akterima koji podupiru ulogu civilnog društva u kreiranju politika (npr. austrijski ministar vanjskih poslova), trebala bi podržati poticajno okruženje za razvoj civilnog društva, ne samo riječima, već i djelima. EU posjeduje imidž koji će pomoći organizacijama civilnog društva u gradnji bolje percepcije među građanima putem jasnijih komunikacijskih strategija. Stalno vršenje pritiska od EU, bolje razumijevanje među građanima i organizacijama civilnog društva, te pritisak odozdo koji će izvršiti građani mogli bi konačno potaknuti bosanskohercegovačke političare da prestanu biti dobri samo na riječima, i da s riječi pređu na djela.

Zaključak

S obzirom na specifičnosti i složenost bosanskohercegovačke administrativne strukture koja utiče na sve aspekte političkog i svakodnevnog života, jasno je – unatoč nedavno poboljšanom angažmanu građana kroz proteste i plenuma – da je BiH još uvijek daleko od zemlje u kojoj su participativne prakse široko prihvaćene i prakticirane. Kao što je nagoviješteno kroz trougao analiziran u ovom izvještaju, svi akteri koji su uključeni u te procese trebaju stremiti ka preuzimanju aktivnije i konstruktivnije uloge ukoliko će se BiH početi kretati ka participativnoj, inkluzivnoj i odgovornoj demokratiji.

Počevši od najnižeg nivoa, na kojem je do građana – koji su najbolje obaviješteni o problemima u njihovom mikrokosmosu – da izvrše pritisak na vlast kroz postojeće formalne mehanizme mjesnih zajednica bez da gube fokus svog djelovanja. Jednom kada bude sposoban i spreman za suradnju sa organizacijama civilnog društva, lokalni nivo vlasti trebao bi, s jedne strane, informirati građane i promovirati mogućnosti ove vrste direktnog angažmana. S druge strane, trebao bi raditi skupa s višim nivoima vlasti kako bi se o lokalnim problemima počelo razgovarati. Na taj način, lokalne vlasti mogu imati ključnu ulogu u tranziciji ka participativnim praksama odlučivanja odozdo prema najvišem nivou vlasti.

Budući da organizacije civilnog društva čak i u idealnim okolnostima ne mogu zamijeniti vladu i njene institucije, a u BiH ih građani često posmatraju kroz negativnu prizmu, njihova uloga na lokalnom nivou trebala bi ostati ograničena na pružanje usluga i slične aktivnosti. To je ona vrsta angažmana, i otvorena podrška EU, na primjer, koji mogu vratiti “elitističke” organizacije civilnog društva na zemlju gdje rade sa i razumiju potrebe i interese građana. To bi zauzvrat moglo poboljšati njihov imidž, a kad vrijeme sazrije, i njihovo značajnije učešće u kreiranju politika.

Što se tiče dijaloga u okviru procesa kreiranja politika, trebali bi fokusirati svoje napore na izgradnju partnerstva i stalnog dijaloga sa vladinim institucijama na državnom nivou. Posebno u ovom trenutku, kada je većina aktivnosti EU u zemlji koncentrirana na jačanje uloge civilnog društva i reviziju sporazuma o suradnji, oni bi trebali iskoristiti ovu priliku i zajedničkim glasom pozvati na uspostavljanje

funkcionalnih i ekifasnih institucionalnih mehanizama koji će pružiti podršku ovoj suradnji.

Preporuke

Organizacije civilnog društva bi trebale

- iskoristiti podršku koju EU i drugi međunarodni akteri pružaju kada govorimo o učešću organizacija civilnog društva u procesu kreiranja politika i to angažiranjem u konstruktivne razgovore s vladom i osiguravanjem konstruktivnog, pravovremenog, korisnog i realnog doprinosa koristeći postojeće mehanizme – javne rasprave, mjesne zajednice, itd. da komuniciraju, izvrše uticaj i da se angažiraju;
- što češće raditi na lokalnom nivou kako bi stekle uvid u potrebe građana, te kako bi svoje aktivnosti usmjerene prema vladi prilagodili stvarnom stanju, kako bi poboljšale imidž organizacija civilnog društva kao pristupačnijih organizacija, i kako bi motivirale građane da se aktivno uključe u procese kreiranja politika;
- unaprijediti koordinaciju i suradnju unutar nevladinog sektora kroz jasnije definirane platforme kako bi se povećao njihov uticaj, a trebale bi govoriti i jedinstvenim, snažnijim glasom.

Kreatori politika bi trebali

- na lokalnom nivou raditi na promociji posla koji obavlja mjesna zajednica kao ključni instrument za direktni angažman građana, i u svom odnosu sa višim nivoima vlasti osigurati da se ovi glasovi čuju i na višim razinama;
- na državnom nivou uključiti organizacije civilnog društva u proces revizije Sporazuma o suradnji iz 2007. godine kako bi se osiguralo da su svi akteri, njihove potrebe i stajališta zastupljeni u institucionalnom rješenju;
- implementirati pravilnik o procesu konsultacija u cijelosti u svim ministarstvima kako bi se osigurao uravnotežen i održiv razvoj politika koristeći postojeće znanje i stručnost organizacija civilnog društva;
- zajedno sa međunarodnim akterima i kroz projekte koji se finansiraju iz međunarodnih fondova raditi na uspostavljanju institucionalne strukture koja će osigurati komunikaciju sa organizacijama civilnog društva i na državnom i na lokalnom nivou vlasti.

Delegacija EU u BiH bi trebala

- težiti da bude primjer i pokaže na koji način vlast treba pristupiti organizacijama civilnog društva – u smislu okupljanja stalne grupe uglednih i/ili organizacija civilnog društva koje obećavaju i koje već jesu ili imaju potencijal da budu legitimne i za građane i za vladu, a prema kriterijima koji su unaprijed definirani i poznati OCD i javnosti;
- podržati reviziju Sporazuma iz 2007. godine o suradnji kroz inkluzivan proces koji bi uključio i stručno mišljenje organizacija civilnog društva kao i vladinih institucija i koji bi doveo do osmišljavanja održivog institucionalnog okvira;

- kontinuirano tražiti doprinos odabranih organizacija sa terena te bi se trebala javno i redovno uključiti u dijalog s organizacijama civilnog društva o pitanjima od važnosti za političke procese i život u BiH;
- pomoći u izgradnji vidljivosti organizacija civilnog društva (a ne samo političkih elita) i praktički ohrabriti njihov angažman s javnosti. EU bi trebala osnažiti kredibilitete organizacija civilnog društva u društvu i u praksi im pomoći izgraditi imidž ravnopravnog i vrijednog partnera za vladu i za građane.

www.populari.org